ты харчавання і прадстаўнікі іншых спецыяльнасцей. І толькі паводле звестак па 5 гарадах Віцебскай губерні за 1862 год большасць рамеснікаў (35%) займаліся вырабам прадметаў хатняга ўжытку, амаль роўна па колькасці было тых рамеснікаў, якія займалася вырабам прадметаў адзення і прадуктаў харчавання (па 25%), 15% складалі прадстаўнікі іншых спецыяльнасцей[1].

У канцы XIX ст. у гарадах Віленскай і Мінскай губерняў пераважала па колькасці група рамеснікаў, якія выраблялі прадметы адзення (32,4% і 42% адпаведна). У гарадах Віцебскай і Гродзенскай губерняў большасць рамеснікаў была занятая вырабам прадметаў хатняга ўжытку (34% і 33% адпаведна). Самай пашыранай (а значыць і запатрабаванай) спецыяльнасцю сярод рамеснікаў беларускіх гарадоў былі краўцы (нпр., у Віцебскай губерні – 11%, у Гродзенскай – 11%, у Мінскай – 17%), шаўцы (11%, 12%, 16,5% адпаведна), фурманы (10%, 9%, 7% адпаведна), сталяры (5%, 7%, 7% адпаведна) і інш.[2]

Аналіз Ведамасцей аб колькасці рамеснікаў па гарадах і паветах беларускіх губерняў дазваляе адзначыць нам новыя рамесніцкія спецыяльнасці, якія ўзнікаюць на мяжы XIX і XX стст.: аптэкары (у Дзісне, Друі), калбаснікі (у Вілейцы, Лідзе), куфаршчыкі і валізнікі (у Лідзе), літографы (у Бабруйску, Слуцку, Нясвіжы, Мінску), пальчатачнікі (у Ашмянах, Вілейцы, Дзісне, Друі, Лідзе), парасоншчыкі (у Ашмянах, Лідзе), фатографы (у Ашмянах, Бабруйску, Мінску, Лідзе, Пінску), цвікоўшчыкі (у Брэсце) і інш.

Заключэнне. На працягу другой паловы XIX ст. спецыялізацыя рамеснай вытворчасці на Беларусі працягвае пашырацца. З аднаго боку павелічэнне колькасці рамесніцкіх спецыяльнасцей сведчыць аб далейшым развіцці працэсу падзелу працы, што характэрна для капіталістычнага грамадства. З другога боку, на нашу думку, далейшае развіццё рамеснай вытворчасці замаруджвала тэмпы фарміравання індустрыяльнага грамадства. Рамесная вытворчасць, хоць і не адрознівалася якасцю, аднак па прычыне свайго адносна больш таннага кошту, была запатрабаванай у насельніцтва. Прадпрыемствы, якія былі заснаваны на індывідуальнай працоўнай дзейнасці ці на якіх выкарыстоўвалася праца некалькіх наёмных рабочых, лёгка рэагавалі на запатрабаванні рынку паслуг і тавараў паўсядзённага попыту, хучэй маглі пераарыентаваць сваю вытворчасць.

1. Ленин, В.И. Полное собрание сочинений: в 50 т. /В.И. Ленин. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1979-1983. – Т.3: Развитие капитализма в России. – 791 с.
2. Болбас, М.Ф. Промышленность Белоруссии. 1860–1900/ М.Ф. Болбас. – Минск: Изд-во БГУ, 1978. – 312 с.
3. Памятная книжка Минской губернии за 1860 год/ Составлена и издана Минским губ. стат. комитетом.- Минск: Губ. Тип., 1860. – С. 88-91.
4. Памятная книжка Гродненской губернии на 1900 год /Изд. Гродн. губ. стат. комитетом. - Гродно: Губ. тип.: 1899. – С.26-33.
5. Обзор Витебской губернии за 1895 год: приложение к всеподданейшему отчету Витебского Губернатора за 1895 год. - Витебск, 1896. – С. 8-9.
6. НГАБ у Гродне. – Фонд 1. – Воп. 8. – Спр. 1862 – Л. 15, 35.
7. Памятная книжка Могилевской губернии на 1861 год/ Изд. Могил. губ. правлением. - Могилев: Тип. губ. правл., 1861. – С. 113-123.
8. Памятная книжка Гродненской губернии на 1869 год/ Сост. Гродн. губ. стат. комитетом. - Гродно: Тип. губ. правл.,1861. – С.135.
9. Памятная книжка Витебской губернии на 1864 год/ Изд. Вит. губ. стат. комитетом под ред. А.М. Сементовского. - Санкт-Петербург: Тип. К. Вульфа, 1864. – С. 238-239.
10. Обзор Виленской губернии за 1900 год: приложением к Всеподданнейшему отчету начальника Виленской губернии. - Вильно: Губ. тип., 1901. – С.136-138.
11. НГАБ. – Фонд 21. – Воп. 1. – Спр. 74. – Л. 26-31.
12. НГАБ у Гродне. – Фонд 14. – Воп. 1. – Спр. 609. – Л. 116-119.

ВІЦЕБСКІЯ ГУБЕРНАТАРЫ: САЦЫЯКУЛЬТУРНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА (1864–1917 ГГ.)

Ляпешкін Я.М.,
аспірант БДУ, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Лукашэвіч А.М., доктар гіст. навук, прафесар

У дарэвалюцыйную эпоху губернатары з'яўляліся вышэйшымі прадстаўнікамі мясцовых органаў дзяржаўнай улады і рэалізоўвалі палітыку цэнтра. Ад іх шмат у чым залежалі асноўныя напрамкі грамадска-палітычнага і сацыяльна-эканамічнага развіцця ў губернях. Таму выяўленне сацыякультурнага аблічча гэтай катэгорыі чыноўнікаў вельмі важна для аб'ектыўнай ацэнкі адпаведнай эпохі.

[1] Падлікі зроблены аўтарам артыкула на падставе: [3], [7], [8], [9].
[2] Тут і далей дадзеныя падаюцца на падставе: [10], [4], [11], [12].

Рэпазіторый ВДУ

Мэта даследавання – прааналізаваць сацыякультурныя характарыстыкі корпуса віцебскіх губернатараў за 1864–1917 гг.

Матэрыял і метады. Падчас даследчай працы былі выкарыстаны матэрыялы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. Метадамі даследавання з'яўляюцца агульнанавуковыя, спецыяльна-гістарычныя і колькасныя.

Для стварэння сацыякультурнага вобраза губернатараў выкарыстоўваліся асноўныя асабістыя паказчыкі, якія адлюстроўваліся ў фармулярных (паслужных) спісах (узрост, паходжанне, веравызнанне, адукацыя, тытулы, чыны, класы, сямейнае становішча і інш.). Паколькі ў гэтых дакументах паняцце "нацыянальнасць" не ўжывалася, этнічная прыналежнасць вызначалася па паходжанні (аднясенню дваранскага роду да той ці іншай губерні), месцу нараджэння (па размяшчэнні радавога маёнтка, калі адсутнічала дакладная інфармацыя) і веравызнанні.

Для вызначэння ўзросту на момант прызначэння на пасаду губернатара ўлічвалася дата нараджэння. Калі дзень і месяц нараджэння невядомы, то ў якасці такіх дадзеных бралася дата 1 студзеня [1, с. 12]. Калі невядомы і год нараджэння, але ёсць дата ўступлення на службу, ад яе адымалася 20 год і атрыманая дата ўлічвалася, як прыблізная дата нараджэння [2, с. 23–24].

Час знаходжання на губернатарскай пасадзе вылічваўся з моманту прызначэння на яе, або заняцця яе на правах "выканання пасады". У выпадку наяўнасці ў губернатара некалькіх адукацый, улічвалася навучальная ўстанова вышэйшага ўзроўню. Усе дадзеныя аб ваенных і грамадзянскіх чынах адпавядалі пэўным класным чынам Табелі аб рангах.

Папярэдняя і наступная служба губернатара вылучалася як грамадзянская ці ваенная. Сямейнае становішча вызначалася на час губернатарства ў Віцебску.

Вынікі і іх абмеркаванне. Падлікі паказваюць, што на працягу 1864–1917 гг. Віцебскую губерню ўзначальвалі 12 чалавек. Сярэдні ўзрост віцебскіх губернатараў на момант прызначэння на пасаду або заняцця пасады ў якасці "выконваючага пасаду" складаў 44,7 года. Сярэдняя працягласць знаходжання на губернатарскай пасадзе складала 4,4 года.

У цэлым, сацыяльнае, канфесійнае і "нацыянальнае" (рэгіянальнае) паходжанне віцебскіх губернатараў было наступным. Усе 12 чыноўнікаў належалі да дваран (11 спадчынныя, І.І. Чапялеўскі – дакладна не вызначана), 8 з іх паходзілі з велікарускіх губерняў, 1 – з прыбалтыйскіх (В.В. Валь – Ліфляндская), 1 – з украінскіх (П.Я. Растоўцаў – Чарнігаўская), 2 – не ўдалося выявіць. Па веравызнанні 6 губернатараў з'яўляліся праваслаўнымі, 2 – лютэранамі (В.В. Валь, Б.Б. Гершаў-флотаў), 4 – дакладна не ўстаноўлена [3, с. 507–513; 4, с. 319; 5, с. 56–57; 6, с. 23–24 (4-я паг.); 7, с. 246; 8, с. 163, 221, 575, 726; 9, с. 214; 10, с. 108–109; 11, с. 32, 243; 12, арк. 44 зв., 53 зв., 55; 13, с. 761; 14, с. 3 (3-я паг.); 15, с. 175–176; 16, с. 266, 275, 282; 17, арк. 3 зв., 19 зв.; 18, с. 470; 19, с. 282; 20, с. 314; 21, с. 53 (3-я паг.); 22, с. 35; 23, арк. 1 зв., 9 зв.–11].

Досыць цікавай з'яўляецца інфармацыя аб узроўні адукацыі віцебскіх губернатараў. Так, 12 з іх скончылі навучальныя ўстановы ваеннага або грамадзянскага ведамстваў. Пры гэтым 1 губернатар атрымаў вышэйшую ваенную адукацыю, 6 – вышэйшую свецкую, 4 – сярэднюю ваенную, 1 – сярэднюю свецкую [3, с. 507–513; 4, с. 319; 5, с. 56; 7, с. 246; 8, с. 40, 163, 221, 575, 726; 9, с. 214; 10, с. 108; 12, арк. 44 зв.; 13, с. 761; 14, с. 3 (3-я паг.); 16, с. 266, 275, 282; 17, арк. 3 зв.; 24, с. 25 (4-я паг.)].

Да тытулаваных дваранскіх родаў належалі 3 губернатары: 1 меў тытул барона (Б.Б. Гершаў-флотаў), 1 – графа (П.Я. Растоўцаў), 1 – князя (В.М. Далгарукаў). Да моманту прызначэння на пасаду віцебскага губернатара ўсе кандыдаты мелі чын па грамадзянскаму ведамству не ніжэй за стацкага саветніка, альбо – па ваеннаму ведамству не ніжэй за генерал-маёра. Так, 3 губернатары з'яўляліся – стацкімі саветнікамі, 7 – сапраўднымі стацкімі саветнікамі, 2 – генерал-маёрамі. Адпаведна, па Табелі аб рангах яны прыналежалі да наступных класаў: 3 мелі чын V класа, 9 – IV. Пры звальненні з губернатарскай пасады становішча выглядала наступным чынам: 1 асоба была стацкім саветнікам, 2 – генерал-маёрамі, 6 – сапраўднымі стацкімі саветнікамі, 3 – тайнымі саветнікамі. Адпаведна, яны мелі чыны: 1 асоба – V, 8 – IV, 3 – III класа. Значыць, чын і клас большасці губернатараў падчас службы ў Віцебску не змяніліся.

Аб паспяховасці кар'еры чыноўнікаў сведчаць іх найвышэйшыя чыны і класы. Так, сярод тых, хто прайшоў віцебскае губернатарства, 1 асоба мела чын стацкага саветніка, 2 – сапраўднага стацкага саветніка, 7 – тайнага саветніка, 2 – генерала ад інфантэрыі (кавалерыі). Такім чынам, па Табелі аб рангах яны мелі наступныя чыны: 1 асоба была ў чыне V класа, 2 – IV класа, 7 – III класа, 2 – II класа [3, с. 507–513; 4, с. 319; 7, с. 246; 8, с. 40, 150, 163, 221, 331,

Рэпазіторый ВДУ

370, 575, 666, 726; 9, с. 214; 10, с. 109; 12, арк. 51 зв.–52, 56; 16, с. 266, 275, 282; 17, арк. 10 зв.; 23, арк. 8 зв.–9; 25, с. 163; 26, с. 762; 27, с. 81; 28, с. 228;].

Для разумення сацыяльнага аблічча віцебскіх губернатараў важнае значэнне мае інфармацыя пра кар'еру чыноўнікаў. Аналіз паказвае, што да заняцця пасады віцебскага губернатара 9 асобаў мелі вопыт ваеннай службы, а 10 – грамадзянскай службы. Пасля губернатарства ў Віцебску 2 чыноўнікі займалі ваенныя пасады, 6 працягнулі грамадзянскую службу.

У кар'еры 5 віцебскіх губернатараў пасада начальніка губерні засталася найвышэйшай. 1 чыноўнік быў начальнікам мясцовых войскаў Віленскай ваеннага акругі, 3 – сталі членамі Савета Міністэрства ўнутраных спраў, 1 – членам Дзяржаўнага савета, 2 – сенатарамі [3, с. 507–513; 4, с. 319; 5, с. 56–57; 7, с. 246; 8, с. 150, 163, 575, 726; 9, с. 214; 10, с. 108–109; 11, с. 32, 243; 12, арк, 55–56; 13, с. 761–762; 16, с. 266, 275, 282; 17, арк. 18 зв.–19; 21, с. 53 (3-я паг.); 23, арк. 1–11; 27, с. 81].

Для фарміравання сацыякультурнага аблічча чыноўніка вялікае значэнне мае сямейнае становішча. Паколькі большасць губернатараў былі ў сталым узросце, то амаль усе яны падчас кіравання ў Віцебску з'яўляліся людзьмі жанатымі (8 з 12), прычым большасць – мела і дзяцей (9). Пры гэтым важнай асаблівасцю сям'і віцебскіх губернатараў з'яўлялася іх шматдзетнасць. Як паказваюць сярэднія вынікі, колькасць дзяцей у губернатарскіх дзетных сем'ях складала 3,3 дзіцяці [7, с. 246; 10, с. 108; 11, с. 32, 243; 12, арк. 45; 17, арк. 4; 18, с. 471; 23, арк. 2; 29, с. 232].

Заключэнне. Праведзены аналіз дазваляе скласці наступную абагульненую сацыякультурную характарыстыку віцебскага губернатара. Гэта рускі, які паходзіў са спадчыннага дваранскага роду, ураджэнец адной з велікарускіх губерняў, праваслаўнага веравызнання. Атрымаў вышэйшую або сярэднюю спецыяльную (ваенную ці грамадзянскую) адукацыю. Меў абавязковы вопыт грамадзянскай ці ваеннай службы. На губернатарскую пасаду прызначаны ва ўзросце 44,7 года і ў чыне сапраўднага стацкага саветніка (IV класа). Чалавек сямейны, меў 3 дзяцей. Кіраваў Віцебскай губерняй 4,4 года і пакінуў пасаду ў чыне IV класа. У далейшым працягваў службу па грамадзянскаму ведамству і даслужыўся да чына III класа.

1. Зайончковский, П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. / П. А. Зайончковский – М.: Мысль, 1978. – 288 с.
2. Кузьмин, А. Д. Социокультурный облик чиновничества белорусских губерний (1864–1914 гг.): монография / А. Д. Кузьмин. – Могилев: МГУП, 2017. – 187 с.
3. Витебская губерния: государственные, религиозные и общественные учреждения (1802–1917): справочник / Т. Е. Леонтьева [и др]. – Минск: Белорус. науч.-исслед. ин-т документоведения и арх. дела, 2009. – 523 с.
4. Веревкин Владимир Николаевич // Военная энциклопедия: [в 18 т.] / под ред. В. Ф. Новицкого [и др.]. – СПб.; [М.], 1911. Т. 5. – С. 319.
5. Павловский, И. Ф. Полтавцы: иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители: опыт краткого биографического словаря Полтавской губернии с половины XVIII в. / И. Ф. Павловский. – Полтава, 1914. – XV, 294 с.: 182 портр.
6. Памятная книжка Витебской губернии на 1914 год / Витеб. губерн. стат. ком. Исторический очерк 50-летия Витебского губернского статистического комитета (22 сентября 1863 – 22 сентября 1913) / А. Сапунов. – Витебск: Губерн. тип., 1914. – [2], VIII, 280, LXX, [2], 42 с.
7. Минские губернаторы, вице-губернаторы и губернские предводители дворянства (1793–1917): биографический справочник / сост. Ю.Н. Снапковский; редкол.: В.И. Адамушко [и др.]. – Минск: Беларусь, 2016. – 398, [2] с.
8. Волков, С. В. Высшее чиновничество Российской империи: краткий словарь / С. В. Волков. – М.: Университет Дмитрия Пожарского, 2016. – 796 с.
9. Ростовцов, Павел Яковлевич // Русский биографический словарь: в 25 т. / Изд. Русское историческое общество: под ред. Б. Л. Модзалевского. – Петроград, 1918. – Т. 17. – С. 214.
10. Шилов, Д. Н. Члены Государственного совета Российской империи, 1801–1906 гг.: биобиблиографический справочник / Д. Н. Шилов, Ю. А. Кузьмин. – Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2007. – 992, [1] с.
11. Мурзанов, Н. А. Словарь русских сенаторов, 1711–1917 гг.: материалы для биографий / Н. А. Мурзанов. – Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2011. – 735 с., [17] л. ил.
12. НГАБ. – Ф. 1416. Воп 2. Спр. 19541. Дело о службе Витебского губернатора действительного статского советника Ивана Ильича Чепелевского. 03.06.1899–27.08.1899.
13. Альманах современных русских государственных деятелей / изд. Германа Александровича Гольдберга. – СПб: Тип. Исидора Гольдберга, 1897. – XXXIX, 15, 1250, [4] с.
14. Памятная книжка Витебской губернии на 1909 год / Витеб. губерн. стат. ком. – Витебск: Губерн. тип., 1909. – VIII, 28, 425, 152 с.
15. Вернер, И. Л. На губернаторском посту (о деятельности Павла Яковлевича Ростовцева по управлению Витебской губернией в 1869–1880 гг.) / И. Л. Вернер // Архіварыус: зб. навук. паведамл. і арт. / Нац. гіст. арх. Беларусі; рэдкал.: Ю. М. Бохан [і інш.]. – Мінск., 2007. – Вып. 5. – С. 175–187.
16. Беларусь в годы Первой мировой войны (1914–1918): сб. документов / сост. В. В. Врублевский [и др.]; редкол.: В. И. Адамушко (пред.) [и др.]. – Минск: Беларусь, 2014. – 356 с.
17. НГАБ. – Ф. 1416. Воп 2. Спр. 25574. Формулярный список о службе Витебскаго губернатора (в звании камергера действительного статского советника Н. П. Галахова). 16.02.1916–10.11.1916.
18. Андреевский, Е. К. Особые взгляды (Из воспоминаний о П. П. Косаговском) / Е. К. Андреевский // Русская старина. – 1908. – Т. 133. – № 2. – С. 469–476.

Репозиторий ВГУ

19. Милорадович, Г. А. (1834–1905). Родословная книга Черниговского дворянства: [В 2-х т.] / Граф Г. А. Милорадович. – СПб.: Губ. тип., 1901. – Т. 2: Ч. 3, 4, 5, 6 и приложения. – 877 с. с разд. паг.; 3 л. ил.
20. Chimiak, L. Gubernatorzy Rosyjscy w Krolestwie Polskim: Szkic do potretu zbiorowego / L. Chimiak. – Wroclaw: Funna, 1999. – 358 s.
21. Правительствующий сенат: [Краткий исторический очерк и биографии сенаторов]. – СПб.: типо-лит. С.-Петерб. одиночной тюрьмы, 1912. – [16], 83, 172 с. с ил.; 6 л. ил.
22. Чины Двора, Свиты Их Величеств и потомственное Российской Империи дворянство. – СПб, 1913. – 128 с.
23. НГАБ. – Ф. 1416. Воп 2. Спр. 25555. Дело о службе Витебского губернатора в звании камергера императорского двора статского советника Б. Н. Хитрово. 13.12.1916 – 25.01.1917.
24. Памятная книжка Витебской губернии на 1898 год / Витеб. губерн. стат. ком. – Витебск: Губерн. тип., 1898. – [2], IV, 43, [2], 24, [45], 25–138, [1], 343 с.
25. Список генералам по старшинству. Исправлено по 1-е января [1885 г.]. – СПб.: Воен. тип., 1885. – [2], XXVII, 832 с.
26. Список гражданским чинам IV класса. Исправлен по 1-е июня 1869 года. – 1869. – [2], 26, 901, 27 с.
27. Ростовцев Павел Яковлевич // Биографический словарь. Высшие чины Российской Империи (22.10.1721–2.03.1917) / сост. Е. Л. Потёмкин. – М., 2017. – Т. 3. С. 81.
28. Волков, С. В. Генералитет Российской империи: энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра I до Николая II: [в 2 т.] / С. В. Волков. – Москва: Центрполиграф, 2010. – Т. 1. – 758, [1] с.
29. Из воспоминаний Е. И. Раевской // Русский Архив. – М.: Университетская типография, 1896 г. Вып. 1–4. – С. 220–241.

ДИНАМИКА ЦЕННОСТЕЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ (НА ПРИМЕРЕ ПОСТСОВЕТСКОГО ВОЛГОГРАДА)

Мавродиева Е.,
независимый исследователь College of the Holy Cross, Факультет культурной антропологии, г. Вустер, Массачусетс, США

После развала СССР город Волгоград, экономика которого зависела от централизованной индустрии, испытал много перемен не только в экономической, но и в социальной сфере. Как известно, экономические изменения влияют на динамику роли человека в обществе. В свою очередь гендер способствует распределению труда, которое изменяется в зависимости от экономической системы.

Цель исследования заключается в разъяснении социальных перемен, которые отразились в обществе на примере женщин трёх разных поколений в постсоветском пространстве Волгограда.

Тему русского социального кризиса идентичности в постсоветском пространстве обсуждали многие культурные антропологи, включая Юрчака, Вердери, Ушакина и Шевченко (2006, 2009, 1996, 2006). Вопрос гендерных изменений также поднимали Утрата, Годси, Ривкин-Фишь и другие исследователи (2015, 2005, 2005).

Материал и методы. Необходимо отметить, что материал для исследования не был собран для того, чтобы сделать исчерпывающие заключения. Материал собирался в течение пяти недель: проводились анонимные интервью с тридцатью женщинами трёх разных поколений, которые длились от получаса до четырех часов. Интервью были записаны на диктофон. Первое поколение женщин представлено теми, кто родился сразу после Великой Отечественной войны, второе – между 1960-1980 годами, третье – это те женщины, которые представляют поколение сразу после развала СССР в 1991 году. Участницы были выбраны случайным методом, и они добровольно согласились участвовать в опросе. Материальной награды за участие не предоставлялось. Все интервью транслировались и переводились с русского языка на английский и были проанализированы автором на английском языке. Принимая во внимание теорию Габитуса Бурдье, было проанализировано, каким образом повседневное участие личности в экономических системах формирует её концептуализацию и цели в отношении повседневной продуктивности.

Результаты и их обсуждение. Были рассмотрены способы, которыми повседневное участие в производстве воплощалось на микроуровне социальной репрезентации жизни опрашиваемых женщин, а также способы рассуждения респондентов о личностных ценностях и собственной самоидентификации.

Истории из жизни старших информантов вращались вокруг их желания выстроить разрушенный войной город. Мы утверждаем, что пожизненное участие в производстве благодаря обширному и трудоемкому вкладу в одержание победы под Сталинградом уже после войны укоренилось в социалистическом понимании того, что ценность жизни находится в производстве, связанным с коллективным использованием и направленным на улучшение качества жизни. Структура общества, основанная на марксистских, материалистических принципах, под-

Репозиторий ВГУ